

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра публічних фінансів

Затверджено

Науково-методичною радою

Університету,

протокол від «17» листопада 2021 р. № 1

Голова НМР

С.А. Супруненко

**РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІНАНСИ»**

для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
(денної та заочної форми навчання)

галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

за ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування»

статус дисципліни: обов'язкова

Робоча програма навчальної дисципліни «Фінанси» складена на основі освітньо-професійної програми «Фінанси, банківська справа та страхування» першого (бакалаврського) освітнього рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» затвердженої Вченою радою УДФС 26.04.2021р., протокол №5.

Укладач:

Ріппа М.Б., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені Л.Л.Тарангул

Рецензенти:

Коляда Т.А., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені Л.Л.Тарангул

Тучак Т.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри податкової політики.

Гарант освітньої програми

Бедринець М.Д., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені Л.Л. Тарангул

Робочу програму навчальної дисципліни розглянуто та схвалено кафедрою фінансів імені Л.Л. Тарангул протокол №5 від 06.10.2021р.

Завідувач кафедри

М.Д. Бедринець, к.е.н., доцент.

Розглянуто і схвалено вченою радою Навчально – наукового інституту фінансів, банківської справи, протокол №4 від 20 жовтня 2021р.

Голова вченої ради ННІ фінансів,
банківської справи

М.В. Рябокінь,
к.е.н., доцент

Завідувач сектору науково-методичного
забезпечення освітнього процесу

С. В. Меднікова

Реєстраційний № _____

РЕЦЕНЗІЯ

**на робочу програму навчальної дисципліни «Фінанси»
для підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
денної та заочної форм навчання, галузь знань 07 «Управління та адміністрування»,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування»,
статус дисципліни: *обов'язкова***

Фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві. Вони формують його життєздатність, фінансовий потенціал, забезпечуючи при цьому реалізацію поставлених кожною людиною, кожним підприємством та державою в цілому завдань і цілей. Без достатньої кількості висококваліфікованих професіоналів неможливо забезпечити відповідну результативність фінансової діяльності, надійність і стабільність фінансової системи. У сучасних умовах зросла потреба в підготовці висококваліфікованих працівників державних установ, які здатні аналізувати процеси функціонування сфер і ланок фінансової системи, на практиці творчо застосовувати й удосконалювати інструментарій управління фінансовими ресурсами держави, територіальних громад, суб'єктів господарювання, установ і організацій. Це зумовлює необхідність ґрунтовного й доступного викладення теоретичних і практичних надбань фінансової науки.

Розроблена робоча програма курсу «Фінанси» має на меті сформувати у здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня теоретичні знання про сутність і форми прояву фінансових відносин, категоріальний і понятійний апарат у фінансовій науці, роль фінансів у соціально-економічному розвитку в умовах ринкових трансформацій, організацію фінансових відносин на мікро– і макрорівнях, засади проведення фінансової політики та управління фінансами.

Структура і логіка викладу матеріалу дозволяє сформувати у студентів цілісну систему знань з дисципліни «Фінанси», а також критично осмислити концептуальні підходи до сутності, необхідності та особливостей функціонування фінансів в умовах розвинутих ринкових відносин, швидко опанувати зміни, які відбуваються у фінансовій практиці, окреслити основні вектори та пріоритетні напрями модернізації державних фінансів.

Особливостями курсу, як це слідує із представленої на рецензування робочої програми, є визначення причинно-наслідкових зв'язків фінансів з економічними, політичними та соціальними процесами сучасності, розкриття особливостей, підходів до сутності та управління публічними та приватними фінансами в умовах демократії.

Представлена на рецензію робоча програма відповідає методичним вимогам і може бути рекомендована до впровадження в освітній процес.

Рецензент:
к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
імені Л.Л. Тарангул

Т.А. Коляда

РЕЦЕНЗІЯ

на робочу програму навчальної дисципліни
«Фінанси» для підготовки здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня денної та заочної форми навчання,
галузь знань 07 «Управління та адміністрування»,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування».
Статус дисципліни: обов'язкова.

Стан і тенденції розвитку фінансів належать до ключових чинників економічного зростання як у країнах з розвинутою ринковою економікою, так і країн, що розвиваються, а їх динамічний поступальний розвиток є необхідною умовою стабільності функціонування і реформування національної економіки. Потреба в ефективному управлінні бюджетними ресурсами, створенні державної стратегії соціально-економічного розвитку з урахуванням національних і регіональних інтересів, створюють умови для системних перетворень у країні та дають поштовх до досягнення конкурентоспроможності вітчизняної економіки, її розвитку та модернізації шляхом протидії зовнішнім і внутрішнім загрозам, оновлення виробничого потенціалу та інвестицій в науково-технічні розробки.

Вивчення дисципліни «Фінанси» дозволяє здобувачам вищої освіти набути необхідні знання щодо сутності та природи фінансів, їх призначенню, ролі, форми прояву у повсякденній господарській діяльності, взаємозв'язку фінансових інститутів з їх економічним, соціальним і політичним оточенням в умовах демократії; з'ясувати сутність і тенденції розвитку фінансових відносин та їх особливості у сфері державних та місцевих фінансів і фінансів суб'єктів господарювання.

Оволодіння навчальною дисципліною «Фінанси» сприяє виробленню у студентів практичних навичок, необхідних для їх застосування у практичній діяльності для прийняття ефективних рішень. Робоча навчальна програма з дисципліни «Фінанси», що представлена на рецензування, характеризується спрямованістю на поетапне і послідовне висвітлення запропонованих тем, про що свідчить її логічна побудова. Структурна побудова дисципліни є актуальною і відповідає баченню про сутність, необхідність та роль фінансів, наведених у монографіях, навчальних посібниках та наукових публікаціях у фахових виданнях.

Перелік рекомендованих літературних джерел надає можливість студентам глибше розглянути проблемні та практичні питання. Дана розробка виконана з дотриманням усіх методичних вимог з урахуванням рекомендацій Міністерства освіти та науки України. Представлена на рецензування робоча програма відповідає методичним вимогам і може бути рекомендована в освітній процес.

Рецензент: к.е.н., доцент, доцент
кафедри податкової політики

Т.В. Тучак

ЗМІСТ

1.ПЕРЕДМОВА.....	6
2.ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ» ЗА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ.....	11
4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ.....	22
5. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ.....	29
6. ФОРМИ ТА ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.....	29
7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	32

1. ПЕРЕДМОВА

За умов ринкових відносин фінанси використовуються державою як ефективний регулятор усіх сфер економічного життя суспільства, вони формують його життєздатність, потенціал, забезпечуючи при цьому нормальне функціонування процесу розширеного відтворення, економічне зростання та соціальний розвиток. Дисципліна «Фінанси» орієнтує здобувачів вищої освіти на практичну діяльність у сфері управління публічними фінансами, та реального сектору економіки, що сприятиме підготовці нової генерації фінансистів-фахівців, здатних розв'язувати складні макроекономічні проблеми трансформаційної економіки України.

Метою навчальної дисципліни «Фінанси» є формування у здобувачів освіти цілісної системи знань про сутність і форми прояву фінансів, оптимізацію фінансових відносин у суспільстві склад і структуру фінансової системи, засади формування сфер і ланок фінансової системи.

Завдання навчальної дисципліни:

- розуміння економічної природи, суті та характерних ознак фінансів, їх об'єктивної необхідності, зв'язку з іншими економічними категоріями, взаємодія сфер і ланок фінансової системи та їх роль у економічній системі держави;
- засвоєння фінансових концепцій різних економічних шкіл і теоретичних напрямів, котрі здійснили значний вплив на світову фінансову науку;
- з'ясування економічної природи засад фінансової політики держави, її зв'язок із фінансовим правом, та розуміння механізму її реалізації;
- розуміння економічної сутності податків як базової фінансової категорії, їх об'єктивне призначення як фінансового підґрунтя існування держави та інструменту перерозподілу ВВП;
- вивчення теоретико-правових засад формування і використання бюджету держави; бюджетного устрою бюджетної система, бюджетного процесу, економічної суті бюджетного дефіциту;
- з'ясування економічної сутності, природи державного кредиту, його об'єктивної необхідності, знати його види, джерела погашення та методи управління.

Методи та форми навчання робоча навчальна програма передбачає викладання матеріалу у вигляді: бесіди, диспутів, дискусій, методу візуалізації. Для досягнення навчальних завдань, загального розвитку особистості, її професійної підготовки доцільно використовувати різні методи навчання, а саме: словесний, наочний, практичний методи; методи організації пізнавальної діяльності (частково-пошуковий, дослідницький); методи стимулювання та мотивації навчання (пізнавальні та навчальні дискусії, імітаційні); методи контролю і самоконтролю (усний, письмовий, тестування тощо). Застосування інформаційних технологій та елементів дистанційного навчання у системі Moodle. Передбачає застосування пояснювально-ілюстративного, пошукового, проблемного,

дослідницького методів.

Форми навчання денна та заочна.

Форми організації занять: лекції, практичні та семінарські заняття, індивідуально-консу-льтаційна робота під керівництвом викладача та самостійна робота студентів.

Організація поточного та підсумкового контролю знань. Інструментами діагностики успішності навчання під час викладання дисципліни є розгляд теоретичних питань (усне опитування), питань понятійного апарату (у вигляді тестів відкритої та закритої форми), розв'язок практичних задач, виконання індивідуально-консультаційної та самостійної роботи (перевірка та захист презентацій), написання контрольних робіт. По закінченню вивчення навчальної дисципліни проводиться залік у письмовій формі.

2. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Рівень вищої освіти галузь знань спеціальність, освітня програма	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 5	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Обов'язкова	
Модулів -2	Галузь знань 07 Управління та адміністрування	Рік підготовки:	
Змістових модулів -2		2-й	2-й
Загальна кількість годин - 150		Семестр	
		3-й	3-й
		Лекції	
	072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за ОПП «Фінанси, банківська справа та страхування»	38 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		36 год.	4 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		73 год.	138 год.
		Індивід.-консультац. робота:	
3 год.	2 год.		
		Форма семестрового контролю: Залік	

2.1. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ФОРМУВАННЯ ЯКИХ ЗАБЕЗПЕЧУЄ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Інтегральна компетентність

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в ході професійної діяльності у галузі фінансів, банківської справи та страхування або у процесі навчання, що передбачає застосування окремих методів і положень фінансової науки та характеризується невизначеністю умов і необхідністю врахування комплексу вимог здійснення професійної та навчальної діяльності.

Загальні компетентності

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК04. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК07. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11. Здатність спілкуватися з представниками інших професій груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

Спеціальні, фахові компетентності

СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища.

СК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

ФК2. Здатність опановувати та усвідомлювати інформацію щодо сучасного стану і тенденцій розвитку фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування, митна справа).

ФК3. Здатність використовувати базові знання і практичні навички у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку.

2.2. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

ПРН01. Знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем.

ПРН02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем.

ПРН03. Визначати особливості функціонування сучасних світових та національних

фінансових систем та їх структури.

ПРН07. Розуміти принципи, методи та інструменти державного та ринкового регулювання діяльності в сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПРН12. Використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності.

ПРН14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПРН15. Спілкуватись в усній та письмовій формі іноземною мовою у професійній діяльності.

ПРН26. Застосовувати теоретичні знання та практичні навички у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку;

2.3. ПРЕРЕКВІЗИТИ ТА ПОСТРЕКВІЗИТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.

Передумовами для вивчення дисципліни є освоєння таких економічних і загально професійних дисциплін як: є вивчення таких дисциплін, як «Філософія», «Економічна теорія», «Макроекономіка», «Мікроекономіка», «Гроші і кредит». «Основи оподаткування». Дисципліни, які будуть базуватись на даній навчальній дисципліні: «Бюджетна система», «Податкова система», «Державний кредит», «Соціальне страхування», Фінансова інфраструктура», « Місцеві фінанси», «Інвестування», «Фінансовий аналіз», «Фінансова діяльність суб'єктів господарювання».

2.4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		Лекції	Семін. (практ) заняття	Індивід- консульт робота	Самост . роб. студен- тів.
Модуль 1 – 2,5 залікових кредитів (75 год)					
Змістовий модуль 1. Теоретико-організаційні основи фінансової науки					
Тема 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів	18	4	4		10
Тема 2. Генезис і еволюція фінансів	15	2	4		9
Тема 3. Становлення та розвиток фінансової науки	21	6	4	1	10
Тема 4. Фінансове право і фінансова політика	21	6	6	1	8

Всього у заліковому модулі	75	18	18	2	37
Форма контролю: контрольна робота (за рахунок семінарського заняття – 40 хв.)					
Модуль 2 – 2,5 залікових кредитів (75 год)					
Змістовий модуль 2 Державні фінанси					
Тема 5. Податки. Податкова система	19	6	4	1	8
Тема 6. Бюджет. Бюджетна система	21	6	6		9
Тема 7. Бюджетний дефіцит	18	4	4		10
Тема 8. Державний кредит	17	4	4		9
Всього у заліковому модулі	75	20	18	1	36
Форма контролю: контрольна робота (за рахунок семінарського заняття – 40 хв.)					
Разом за змістовними модулями №1+№2	150	38	36	3	73
Форма підсумкового контролю – Залік					

**СТРУКТУРА ЗАЛІКОВИХ КРЕДИТІВ ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ»
(заочна форма навчання)**

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		Лекції	Семін. (практ) заняття	Індивід- консульт робота	СРС.
Модуль 1 – 2,5 залікових кредитів (75 год.)					
Змістовий модуль 1. Теоретико-організаційні основи фінансової науки (Теми1-4)					
Тема 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів	17	2			15
Тема 2. Генезис і еволюція фінансів	19				19
Тема 3. Становлення та розвиток фінансової науки	21		2	1	18
Тема 4. Фінансове право і фінансова політика	18	2			16
Всього у заліковому модулі	75	4	2	1	68
Форма контролю: контрольна робота (за рахунок семінарського заняття – 40 хв.)					
Модуль 2 – 2,5 залікових кредитів (75 год)					
Змістовий модуль 2. Державні фінанси (Теми5-8)					
Тема 5. Податки. Податкова система	19			1	15
Тема 6. Бюджет. Бюджетна система	21	2			18
Тема 7. Бюджетний дефіцит	18		2		16
Тема 8. Державний кредит	17				23
Всього у заліковому модулі	75	2	2	1	70
Форма контролю: контрольна робота (за рахунок семінарського заняття – 40хв)					
Разом за змістовними модулями №1+№2	150	6	4	2	138
ФОРМА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ –Залік (M1 + M2)					

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ» ЗА ЗМІСТОВНИМИ МОДУЛЯМИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

ТЕМА 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів

План лекційного заняття №1

1. Предмет фінансової науки, як пізнання сутності фінансів.
2. Економічна сутність фінансів.
3. Об'єктивна необхідність характерні ознаки фінансів. Грошові фонди ,грошові потоки.
4. Функції фінансів.
 - 4.1. Розподільча функція фінансів: зміст, об'єктивна необхідність.
 - 4.2. Зміст і механізм реалізації контрольної функції фінансів

План лекційного заняття №2

1. Фінансова система. суть, структура: сфери і ланки.
2. Децентралізовані фінанси їх суть , складові.
3. Централізовані фінанси:суть, характеристика ланок.
4. Вплив фінансів на процеси суспільного розвитку.
5. Розвиток фінансової системи України в умовах цифрової економіки із застосуванням блочейн технологій.

План семінарського заняття №1

1. Предмет фінансової науки як специфічна сфера суспільних економічних відносин.
2. Категоріальний та понятійний апарат у фінансовій науці.
3. Історична, економічна та вартісна сутність фінансів.
4. Фінансові ресурси:матеріальне вираження фінансових відносин
5. Фонди фінансових ресурсів: централізовані, децентралізовані, джерела формування.

План семінарського заняття №2

1. Розподільча функції фінансів, взаємозв'язок фінансів з іншими розподільчими категоріями в процесі розподілу і перерозподілу ВВП (гроші, кредит, ціна , заробітна плата).
2. Суть і механізм реалізації контрольної функції фінансів.
3. Суть фінансової системи та її структурні компоненти.
4. Організаційні основи функціонування фінансової системи.
5. Взаємозв'язок сфер і ланок фінансової системи.
6. Напрями фінансового впливу на суспільний розвиток.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Використовуючи рекомендовану літературу, прослідкуйте еволюцію поглядів вчених – економістів на суть і функції фінансів.
2. Визначте основні концептуальні підходи, які впливають на розбіжність позицій з приводу сутності та функцій фінансів.
3. Що розуміється під поняттям публічні фінанси?
4. Складіть таблицю в якій повинно бути відображено спільні риси та відмінності фінансів і кредиту, заробітної плати, ціни.

5. Охарактеризуйте різні підходи вчених – економістів щодо складу фінансової системи (наведіть 5-6 схем)
6. Фінансова система України та принципи її побудови.
7. Відобразіть у таблиці склад та структуру фінансових ресурсів держави за 2016-2020рр покажіть їх співвідношення з валовим внутрішнім продуктом

Питання для самоконтролю

1. Що є предметом та метою фінансової науки.
2. Які фінансові категорії складають понятійний апарат фінансової науки?
3. У чому полягає сутність фінансів?
4. Які ознаки притаманні фінансам і в чому їх відмінність від грошей?.
- 5 Розкрийте сутність взаємозв'язку фінансів з іншими категоріями в процесі розподілу і перерозподілу ВВП.
6. Назвіть функції фінансів та обґрунтуйте їх взаємозв'язок.
7. Які органи реалізують контрольну функцію на практиці?
8. В чому полягає виокремлення сфер та ланок у фінансовій системі?
9. Які фінансові органи і фінансові інституції здійснюють управління фінансами України?

Рекомендовані літературні джерела:

Основна [2, 3, 4, 5, 6, 8];
 Допоміжна [10];
 Інформаційні ресурси Інтернет [23, 24, 25, 26];
 Міжнародні видання [28,30].

ТЕМА 2. Генезис і еволюція фінансів

План лекційного заняття №1

1. Еволюція фінансів у процесі розвитку товарно-грошових відносин;
2. Зародження фінансів в Стародавньому світі;
3. Фінанси в епоху феодалізму;
4. Роль фінансів в епоху первісного нагромадження капіталу;
5. Фінанси індустріального та постіндустріального суспільства;
6. Становлення і розвиток фінансової системи України.

План семінарського заняття №1

1. Історичні передумови виникнення і розвитку фінансів. Етапи еволюції фінансів.
2. Доходи і видатки Римської імперії.
3. Податки як найпростіша форма фінансових відносин, еволюція податків.
4. Особливості фінансів феодальної держави. Відкупна система оподаткування. Фінанси феодального міста.

План семінарського заняття №2

1. Роль фінансів у первісному накопиченні капіталу.
2. Розвиток фінансів в індустріальній економіці.
3. Фінанси постіндустріального суспільства.
4. Еволюція фінансової системи України.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Фінанси Київської Русі. Доходи казни київських князів.
2. Фінанси Запорізької Січі. Доходи січового скарбу. Податкові пільги в Запорозькій Січі.
3. Фінанси Гетьманщини: особливості формування державних доходів.
4. Роль Французької буржуазної революції у розвитку державних фінансів.
5. Становлення і розвиток фінансів суб'єктів господарювання.
6. Історія зародження фінансового ринку.
7. Становлення та розвиток фінансів в незалежній Україні.
8. Яким чином розвиток держави і товарно-грошових відносин впливають на розвиток фінансів.

Питання для самоконтролю

1. Які історичні передумови виникнення фінансів Ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
2. Що було первинною формою фінансів?
3. Що таке доменіальний устрій?
4. В чому специфіка фінансових відносин у феодалних містах?
5. Яка роль фінансів в епоху первісного накопичення капіталу?
6. Коли офіційно почав використовуватися термін "бюджет"?
7. З чим пов'язано становлення і розвиток державного кредиту?
8. Охарактеризуйте джерела державних доходів та напрями використання коштів сучасної держави.
9. Назвіть характерні ознаки фінансів постіндустріального суспільства.

Рекомендовані літературні джерела:

Основна [3, 6, 7, 8];
 Допоміжна [12, 16];
 Інформаційні ресурси Інтернет [23, 24, 25].
 Міжнародні видання [].

ТЕМА 3. Становлення та розвиток фінансової науки

План лекційного заняття №1

1. Історичні передумови виникнення фінансової науки.
2. Сутність та структура фінансової науки, Зміст фінансових наукових знань.
3. Методологія та інструментарій фінансової науки. Позитивний та нормативний методи дослідження.
4. Еволюційні етапи становлення фінансової науки.
5. Розвиток фінансової науки у XV-XVIII ст.

План лекційного заняття №2

1. Теорії державних фінансів в англійської класичної політекономії.
4. Фінансові теорії історичної школи Німеччини. Ф. Ліст, А. Вагнер, К. Дітцель.
5. Концепція державних фінансів Дж. М. Кейнса.
6. Розвиток концепцій дефіцитного фінансування, «вбудованих бюджетних стабілізаторів», «компенсаційних фінансів» в теоріях кейнсіанської школи.

План лекційного заняття №3

1. Неокласичні теорії державних фінансів.
2. Фінансові пріоритети неолібералізму.
3. Фінансова наука в умовах демократизації суспільства. Теорії “суспільних благ” (Е.Ліндаль, К. Віксель), “суспільного товару, (П. Самуельсон) “і “суспільного вибору”. (Р. Масгрейв, Дж. Б”юкенен).
4. Становлення і розвиток фінансової науки України.

План семінарського заняття №1

1. Сутність , структура та інструментарій фінансової науки.
2. Еволюція фінансової науки.
2. Концепції державних фінансів у економічних теоріях: меркантилізму, школи фізіократів (Ф. Кене, Ан. Р.Ж. Тюрго, В. Петті).
3. Фінансові концепції англійської класичної політекономії А. Сміта та Д. Рікардо.
4. Кейнсіанство та його значення у розвитку фінансової науки.

План семінарського заняття №2

1. Фінансова теорія Адольфа Вагнера.
2. Світова фінансова думка у XX- XXI ст.
3. Фінансові засади «фіскального обміну» та «суспільного товару».К. Віксель, Е. Ліндаль, П. Самуельсон.
4. Розвиток фінансової науки у сучасний період.
5. Внесок українських вчених у розвиток фінансової науки.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Фінансові питання в дослідженнях представників класичної політекономії.
2. Класичні принципи оподаткування (А .Сміт, А. Вагнер).
3. Теорія фінансів в індустріальну епоху розвитку (кейнсіанство, неокейнсіанство, монетаризм, економіка пропозиції).
4. Аналіз ринків та управління фінансами корпорацій в умовах асиметричної інформації – (М. Спенс, Е. Стігліц).
5. Фіскальна політика соціально орієнтованої економіки. Л. Ерхарда.
6. Класичні принципи оподаткування у побудові системи оподаткування.
7. Фінансова думка України.

План індивідуально-консультативної роботи здобувачів вищої освіти

1. Фіскальна політика соціально орієнтованої економіки. Л. Ерхарда.
2. Позитивні і негативні наслідки політики стимулювання сукупного попиту. (західний досвід).
3. Інституціоналізм і його вплив на фінансову думку (Рональд Коуз, Р. Фогель, Д. Норт).
4. Монетариські принципи побудови фінансової політики:переваги і недоліки.
5. Апробація фінансових теорій у фінансовій політиці держави.

Питання для самоконтролю

1. Коли і де виникла фінансова наука?.Назвіть передумови.
2. Що ви розумієте під фінансовою наукою, які функції їй властиві?
3. Яка роль фінансової науки у суспільстві?
4. Хто виступає суб'єктом фінансової науки і що ви розумієте під об'єктом і предметом фінансової науки?

5. Які особливості розвитку фінансової науки на різних історичних етапах?
6. Дайте оцінку внеску А. Сміта та його послідовників у фінансову науку.
7. В чому полягають особливості розвитку фінансів як науки і навчальної дисципліни у XIX – XXI ст. у Європі?
8. Окресліть основні положення фінансового вчення Дж. М. Кейнса.
9. Охарактеризуйте основні положення фінансової теорії Адольфа Вагнера.
10. Охарактеризуйте фінансові засади теорії суспільного товару.
11. Які особливості розвитку фінансової думки в Україні у XIX- XXI ст. ви можете назвати?

Рекомендовані літературні джерела:

- Основна [3, 4 ,6,7, 8, 9];
 Допоміжна [10, 14, 13];
 Інформаційні ресурси Інтернет [23, 24, 25];
 Міжнародні видання [27, 28, 29, 30].

ТЕМА 4. Фінансове право і фінансова політика

План лекційного заняття №1

1. Суть і складові фінансової політики, її зв'язок із економічною політикою держави.
2. Фінансова політика держави: суть, значення , складові.
3. Фінансова політика суб'єктів господарювання: суть, складові.
4. Нормативно правове забезпечення фінансової політики - фінансове право.

План лекційного заняття № 2

1. Фінансовий механізм реалізації фінансової політики і його елементи.
2. Фінансове планування і прогнозування.
3. Оперативне управління фінансами.
4. Фінансовий контроль як форма прояву контрольної функції фінансів.

План лекційного заняття №3

1. Організація фінансового контролю: види, принципи, форми, методи.
2. Фінансове забезпечення та фінансове регулювання.
3. Фінансові важелі та інструменти.
4. Нормативно правове, організаційне і інформаційне забезпечення фінансової політики.

План семінарського заняття №1

1. Суть, типи та напрямки фінансової політики.
2. Складові фінансової політика держави та їх, характеристика.
3. Фінансова політика суб'єктів господарювання, домогосподарств
4. Правове забезпечення реалізації фінансової політики. Система фінансового законодавства.

План семінарського заняття №2

1. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації суспільних відносин.
2. Система управління фінансами. Роль фінансового апарату.
3. Суть, етапи та методи фінансового планування.
4. Види фінансових планів їх характеристика.

План семінарського заняття №3

1. Необхідність і суть фінансового контролю.
2. Аудит, сфера застосування, значення.
3. Фінансові інструменти впливу на економічну діяльність держави і соціальні процеси.
5. Фінансова політика України на сучасному етапі розвитку.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Роль фінансової політики у забезпеченні сталого розвитку.
2. Відобразіть у таблиці динаміку показників, які відображають ефективність фінансової політики України упродовж 2015-2020 рр. (ВВП номінальний, доходи зведеного бюджету та їх % у ВВП, видатки зведеного бюджету та їх % у ВВП, державний прямий та гарантований борг, доходи населення, інвестиції в основний капітал, рівень інфляції, прибуток підприємств від звичайної діяльності).
3. Правове регулювання фінансових відносин.
4. Пріоритети бюджетної політики України на сучасному етапі розвитку.
5. Завдання та функції Міністерства фінансів України.

План індивідуально-консультативної роботи

1. Зовнішні та внутрішні фактори впливу на фінансову політику держави в умовах ринкової економіки.
2. Використання системи фінансових стимулів і фінансових санкцій з метою активізації економічного зростання.
3. Удосконалення фінансового механізму в Україні.
4. Середньострокове бюджетне планування як складова управління публічними фінансами.
5. Стратегічні і тактичні завдання фінансової політики України.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення фінансової політики як особливого виду діяльності держави.
2. Назвіть мету і завдання фінансової політики та охарактеризуйте її елементи.
3. За якими ознаками класифікується фінансова політика?
4. Дайте визначення фінансового механізму. Які елементи до нього входять?
5. Охарактеризуйте рівні фінансового апарату як складової системи управління фінансами.
6. Дайте визначення фінансового планування та охарактеризуйте види фінансових планів.
7. Які методи використовуються в процесі фінансового планування?
8. В чому полягає необхідність і значення фінансового контролю?
9. Охарактеризуйте предмет і структуру фінансового права.

Рекомендовані літературні джерела:

- Основна [2, 3, 5, 6, 8, 9];
 Допоміжна [13, 16, 21];
 Інформаційні ресурси Інтернет [22, 23, 24, 25];
 Міжнародні видання [27, 28].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

ТЕМА 5. Податки. Податкова система

План лекційного заняття №1

1. Економічна сутність і призначення податків та їх функції.
2. Еволюція податків, наукові теорії податків.
3. Податки - вихідна категорія державних фінансів, характерні ознаки.
5. Елементи податку. Види податкових ставок.

План лекційного заняття №2

1. Класифікація податків та її ознаки.
2. Розвиток прямого оподаткування у контексті переходу від реальних до особистих податків. Прибуткове оподаткування як основна сучасна форма прямого оподаткування.
3. Непрямі податки: фіскальні монополії, акцизи, мита. Акцизи як основна сучасна форма непрямого оподаткування, їх види.
4. Податкова система: поняття і основа побудови.

План лекційного заняття №3

1. Еволюція основних принципів оподаткування. Теорія фіскального обміну « податки= суспільні блага».
2. Податкова система унітарної та федеральної держави.
3. Податкова система України : склад, структура. Податкове законодавство.
4. Ухилення від сплати податків: основні причини, форми та методи.

План семінарського заняття №1

1. Економічна суть податків та їх характерні ознаки.
2. Функції податків. Дискусійні питання щодо їх визначення і змісту.
3. Елементи податків їх характеристика.
4. Податкові ставки. Проста і ступінчата шкала прогресивного оподаткування.
5. Види податків та їх ознаки.
6. Суть прямого оподаткування. Реальні і особисті податки.

План семінарського заняття №2

1. Непрямі податки: суть, види, переваги і недоліки.
2. Система оподаткування та податкова система. Принципи побудови податкової системи.
3. Податкова система України: еволюція, суть, склад.
5. Характеристика основних податків і зборів податкової системи України.
6. Організація податкової роботи та діяльність державної податкової служби України.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Дефініції податків порівняльна характеристика.
2. Реформування податкової системи України : підґрунття та перспективи.
3. Відобразіть у таблиці динаміку складу і структури податкових надходжень у доходах державного бюджету України упродовж 2015-2020рр.
4. Відобразіть у таблиці динаміку складу і структури податкових надходжень у Зведеному бюджеті Упродовж 2016-2020 рр.
5. Оцініть роль прямих і непрямих податків у формуванні дохідної бази державного бюджету України упродовж співвідношення 2016-2020 рр.

6. Офшорний бізнес як форма мінімізації оподаткування.

План індивідуально-консультативної роботи

1. Наукові концепції побудови податкової системи.
2. Справедливість в оподаткуванні. Технології соціальної справедливості.
3. Митна політика України в умовах інтернаціоналізації.
4. Проблеми співвідношення прямого і непрямого оподаткування (структура податків).
5. Проекти радикальних податкових реформ. Ідея єдиного податку.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення податку як економічної категорії.
2. Як розвивалася теорія податків?
2. Які існують відмінності між податками, платежами і відрахуваннями? Наведіть приклади.
3. У чому полягає відмінність між платником і носієм податку?
4. Які існують способи утримання податків?
5. Як класифікуються податки?
6. Що таке податкова політика і які критерії її успішної реалізації?
7. У чому відмінність системи оподаткування і податкової системи?
8. Які принципи лежать в основі побудови податкової системи України?

Рекомендована література:

Основна [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9];
 Допоміжна [10, 16, 17, 18, 20];
 Інформаційні ресурси Інтернет [22, 24, 25];
 Міжнародні видання [27, 28].

ТЕМА 6. Бюджет. Бюджетна система

План лекційного заняття №1

1. Соціально-економічна сутність і призначення бюджету.
2. Функції бюджету.
3. Призначення і роль бюджету у суспільстві.
4. Бюджетна політика і бюджетний механізм.
5. Бюджет як основний фінансовий план держави.

План лекційного заняття №2

1. Бюджетна класифікація.
2. Доходи бюджету їх суть джерела і методи формування.
3. Соціально-економічна суть і класифікація видатків бюджету.
4. Бюджетне фінансування його суть, форми і методи.

План лекційного заняття №3

1. Основи бюджетного устрою та поняття «бюджетна система», принципи побудови.
2. Засади розмежування доходів і видатків між окремими ланками бюджетної системи.
3. Бюджетні права і бюджетна ініціатива.
4. Характеристика бюджетного процесу в Україні та його стадії.
5. Бюджетне планування, його зміст, а завдання, принципи та етапи.

6. Організація роботи з виконання бюджетів.

План семінарського заняття №1

1. Бюджет як фінансова категорія, його економічна сутність.
2. Призначення бюджету у суспільстві.
3. Функції бюджету: розподільча, контрольна
4. Бюджетна тактика і бюджетна стратегія.
5. Бюджет як основний фінансовий план держави.

План семінарського заняття №2

1. Доходи бюджету та їх класифікація.
2. Видатки бюджету їх класифікація.
3. Принципи і форми бюджетного фінансування.
4. Бюджетний устрій і бюджетна система.
5. Складові бюджетної системи і принципи її побудови.

План семінарського заняття №3

1. Форми міжбюджетних взаємовідносин.
2. Бюджетний процес і його складові.
3. Бюджетні права і бюджетна ініціатива. Учасники бюджетного процесу.
4. Бюджетне планування - основа бюджетного процесу, складові. Бюджетний запит.
5. Організація виконання бюджетів.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Становлення бюджетних відносин у країнах з розвиненою ринковою економікою.
2. Нормативно-правове забезпечення організації бюджетних відносин.
3. Бюджетна стратегія і тактика України в сучасних умовах.
4. Роль бюджету у регулюванні соціально-економічних процесів.
5. Середньострокове бюджетне планування Міжнародний досвід, вітчизняна практика.
6. Бюджетний процес на місцевому рівні.
7. Використовуючи Закон України «Про державний бюджет» на поточний рік проаналізуйте склад і структуру доходів та видатків державного бюджету.
8. Проаналізуйте на скільки бюджет України є соціальним?
9. Оцініть динаміку структури Зведеного бюджету України : Загальний фонд, Спеціальний фонд.
10. Проаналізуйте склад та структуру видатків розвитку що фінансуються з державного бюджету України у поточному році.

Питання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте об'єктивні передумови виникнення бюджету?
2. Перелічіть основні функції бюджету та обґрунтуйте його призначення.
4. Що ви розумієте під бюджетною політикою?
5. Що розуміють під бюджетною стратегією та бюджетною тактикою?
6. У чому полягає сутність бюджетного механізму?
7. Що ви розумієте під бюджетним устроєм країни?
8. Які ланки входять до бюджетної системи і який між ними взаємозв'язок?
9. Назвіть методи формування доходів бюджету та охарактеризуйте їх.
10. Які відмінності між видатками бюджету і витратами?
11. Що ви розумієте під бюджетним фінансуванням?
12. У чому полягає зміст бюджетного процесу?

Рекомендовані літературні джерела:

Основна [1, 2, 3,4,5, 6, 7, 9];
 Допоміжна [11, 16, 19];
 Інформаційні ресурси Інтернет [22, 24, 25];
 Міжнародні видання [28, 29, 30].

ТЕМА 7. Бюджетний дефіцит

План лекційного заняття №1

1. Стан бюджету і засади його балансування.
2. Економічна природа, причини виникнення бюджетного дефіциту.
3. Класифікація бюджетного дефіциту.
4. Соціально-економічні наслідки бюджетного дефіциту.

План лекційного заняття №2

1. Управління бюджетним дефіцитом: фінансово-правові та процедурні аспекти.
2. Поняття «фінансування бюджетного дефіциту» та його джерела.
3. Оптимізація бюджетного дефіциту: фіскальні правила та бюджетні обмеження.
4. Методи обмеження та шляхи скорочення бюджетного дефіциту.

План семінарського заняття №1

1. Бюджетний дефіцит і його вплив на розвиток економіки.
2. Причини виникнення бюджетного дефіциту.
3. Види бюджетного дефіциту і методи його розрахунку.
4. Соціально-економічні наслідки бюджетного дефіциту.

План семінарського заняття №2

1. Джерела фінансування бюджетного дефіциту та його наслідки.
2. Управління бюджетним дефіцитом: фінансово-правові та процедурні аспекти.
3. Оптимізація бюджетного дефіциту: фіскальні правила та обмеження у бюджетному процесі.
4. Бюджетний дефіцит в Україні: тенденції і джерела фінансування.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Бюджетний дефіцит як фінансовий результат суспільної діяльності держави.
2. Вплив бюджетного дефіциту на розміщення ресурсів в національній економіці.
3. Політика дефіцитного фінансування та її значення у розширенні державного сектору і побудові соціально орієнтованих економік.
4. Управління бюджетним дефіцитом. Встановлення його граничного рівня, заборона використання окремих джерел фінансування, обмеження видатків уряду, секвестр бюджетних видатків.
5. Порівняльний аналіз джерел фінансування бюджетного дефіциту.
6. Наслідки бюджетного дефіциту в Україні.
7. Шляхи скорочення бюджетного дефіциту.
8. Досвід управління бюджетним дефіцитом у країнах з розвинутою ринковою економікою.

Питання для самоконтролю

1. Що ви розумієте під бюджетним профіцитом?
2. За якими класифікаційними ознаками групуються види бюджетного дефіциту?
3. Які вам відомі причини виникнення бюджетного дефіциту?
4. Як класифікуються джерела фінансування бюджетного дефіциту за Бюджетним кодексом України?
5. Яка різниця між зовнішнім та внутрішнім фінансуванням бюджетного дефіциту?
6. Що ви розумієте під монетизацією бюджетного дефіциту?
7. Що таке сеньйораж?
8. Що ви розумієте під інфляційним податком і які його особливості?
9. У чому полягає правове регламентування бюджетного дефіциту у країнах ЄС?
10. Які тактичні заходи може використовувати держава з метою скорочення бюджетного дефіциту?
11. У чому полягає секвестр видатків бюджету?

Рекомендовані літературні джерела:

Основна [1, 3, 5, 6, 7];
 Допоміжна [10, 11, 16];
 Інформаційні ресурси Інтернет [22, 23, 24, 25].
 Міжнародні видання [27, 30].

ТЕМА 8. Державний кредит

План лекційного заняття №1

1. Державний кредит як суспільна позикова система, концепції державної заборгованості.
2. Економічний зміст, принципи та функції державного кредиту.
3. Позикові та податкові фінанси необхідність оптимального поєднання в сучасних умовах.
4. Субєкти та об'єкти державного кредиту.
5. Форми державного кредиту.

План лекційного заняття №2

1. Внутрішні державні запозичення та їх форми. Державні та місцеві позики.
2. Класифікація державних позик.
3. Особливості та форми зовнішнього кредиту.
4. Держава як кредитор та гарант за кредитами.
5. Державний борг, причини його виникнення і зростання.
6. Управління державним боргом і його методи.

План семінарського заняття №1

1. Суть основних концепцій державної заборгованості.
2. Державний кредит як специфічна ланка фінансової системи: суть призначення, роль.
2. Функції державного кредиту
3. Внутрішні державні запозичення їх форми.
4. Класифікація внутрішніх державних позик
5. Зовнішні державні запозичення та їх ефективність.

План семінарського заняття №2

1. Державний борг, його сутність, причини виникнення, види.

2. Джерела погашення державного боргу.
3. Наслідки державного боргу у коротко і довгостроковій перспективі.
4. Управління державним боргом : суть , методи.

План самостійної роботи здобувачів вищої освіти

1. Бюджетний дефіцит як першорядна причина виникнення позикових фінансів.
2. Державний кредит як суспільна позика.
3. Концепції державної заборгованості.
4. Державні запозичення в умовах ринкової економіки як галузь фінансової системи.
5. Управління державним боргом України.
6. Боргова стратегія України в контексті боргової безпеки.
7. Вплив державного кредитування на рівень боргової безпеки України.
8. Ринок державних цінних паперів та основні чинники його розвитку в Україні.
9. Чи є державний борг тягарем для України?
10. Порівняйте витрати на обслуговування і на погашення державного боргу України із обсягом ВВП, з видатками бюджету, з доходами бюджету, з податковими доходами бюджету.
11. Поясніть які державні запозичення є дешевшими для України: внутрішні чи зовнішні? Порівняння відсоткових ставок.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте суть державного кредиту за економічним змістом, матеріально-речовим втіленням, зовнішньою формою вияву і юридично-правовим статусом.
2. Розкрийте роль державного кредиту за умов розвинутої ринкової економіки і демократичних форм державності.
3. Поясніть що спільного і відмінного між державним кредитом і податками як фінансовими категоріями?
4. Перелічіть які функції виконує державний кредит?
5. Розкрийте відмінності між державним боргом і державною заборгованістю.
6. Назвіть за якими ознаками класифікується державний борг? Що таке поточний і капітальний борг? Що лежить в основі класифікації державного боргу на внутрішній і зовнішній?
7. Розкрийте соціально-економічні наслідки державного боргу.
8. Обґрунтуйте у чому полягає сутність системи управління державним боргом?
9. Поясніть що передбачає процедура обслуговування і погашення державного боргу?
10. Проаналізуйте причини виникнення та сучасний стан зовнішнього державного боргу України

Рекомендовані літературні джерела:

- Основна [1, 3, 4, 5, 6, 8];
 Допоміжна [10, 11, 21].
 Інформаційні ресурси Інтернет [22, 23, 25, 26].
 Міжнародні видання [27, 30].

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Загальний розподіл балів, які здобувач вищої освіти може отримати в межах 100-бальної системи оцінювання, представлено в табл. 4.1.

Максимальна кількість балів отримана здобувачем вищої освіти на семінарському занятті становить 1,5 бала.

Виконання самостійної роботи, як правило, оцінюється під час проведення семінарського / лабораторного / практичного заняття у вигляді опитування в тому числі за питаннями, які виносяться на самостійну роботу.

Загальний розподіл балів, які здобувач вищої освіти може отримати в межах 100-бальної системи оцінювання, повинен включати обов'язкове комп'ютерне тестування на платформі дистанційного навчання УДФСУ MOODLE (максимально до 5 балів).

Таблиця 4.1

Розподіл балів з навчальної дисципліни «ФІНАНСИ»

Денна форма навчання

Модулі	Модуль 1 - (17 балів)				Контрольний захід №1	50 балів	Загальна оцінка з курсу =50 балів + 50 балів (залік)	
Загальна кількість балів за модулем №1	17,0							5
Теми	Т.1	Т.2	Т.3	Т. 4				
Відповідь на семінарському занятті	3	3	3	3				
Самостійна робота	Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час семінарських занять та написання контрольної роботи							
Модулі	Модуль 2 - (33 бали)				Контрольний захід №2			
Загальна кількість балів за модулем №2	33							5
Теми	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8				
Відповідь на семінарських заняттях	3	3	3	3				
Самостійна робота	Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час семінарських занять та написання контрольної роботи							
Індивідуальна робота	11							
Підсумковий тестовий контроль на платформі дистанційного навчання УДФСУ MOODLE	5							

Заочна форма навчання

Модулі	Модуль 1 - (17 балів)				Контрольний захід №1	- 50 балів	Загальна оцінка з курсу = 50 балів + 50 балів (залік)
Загальна кількість балів за модулем №1	17						
Теми	Т.1	Т.2	Т.3	Т.4			
Відповідь на занятті			12				
Самостійна робота	Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час аудиторних занять та проміжних контрольних заходів						
Модулі	Модуль 2 - (37 балів)						
Загальна кількість балів за модулем №2	33				5		
Теми	Т.5	Т.6	Т.7	Т.8	Контрольний захід №2		
Відповідь на занятті			12				
Самостійна робота	Оцінювання самостійної роботи здійснюється під час аудиторних занять та проміжних контрольних заходів						
Індивідуальна робота	11						
Підсумковий тестовий контроль на платформі дистанційного навчання УДФСУ MOODLE	5						

Критерії оцінювання семінарських занять та самостійної роботи.

Семінарські заняття передбачають обговорення питань теми, розгляд нормативно-правової бази, проведення дискусій з основних проблем і питань, які розглядаються на семінарському занятті. Робота на семінарському (практичному) занятті передбачає усне та письмове опитування. Максимальна кількість балів, отримана здобувачем вищої освіти на семінарському занятті становить 2 бали – для очної форми навчання, 5 балів – для заочної форми навчання.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти полягає в опрацюванні проблемних теоретичних та практичних питань. Виконання самостійної роботи оцінюється під час проведення семінарського заняття у вигляді опитування в тому числі за питаннями, які виносяться на самостійну роботу.

Таблиця 4.3

Шкала оцінювання роботи здобувачів вищої освіти на семінарських заняттях та самостійної роботи

(денна форма навчання)

Кількість балів	Критерії оцінювання
3	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом з теми, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.

2,0	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом з теми, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Проте, при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
1,0	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який не володіє навчальним матеріалом з теми на достатньому рівні, однак фрагментарно (без аргументації й обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
0	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань або володіє навчальним матеріалом лише на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.

Таблиця 4.4

**Шкала оцінювання роботи здобувачів вищої освіти
на семінарських заняттях та самостійної роботи
(заочна форма навчання)**

Кількість балів	Критерії оцінювання
10-12	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом з теми, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
6-9	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом з теми, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Проте, при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
1-5	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який не володіє навчальним матеріалом з теми на достатньому рівні, однак фрагментарно (без аргументації й обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
0	Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань або володіє навчальним матеріалом лише на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Формою проміжного поточного контролю є контрольна робота, яка проводиться у письмовій формі та оцінюється від 0 до 5 балів.

Таблиця 4.5

Розподіл балів за різні види завдань в межах контрольної роботи

Вид завдання	Максимальна кількість балів за виконання
Теоретичні питання	2 (2×1,0)
Тестовий блок (закритої форми)	2 (20×0,1)
Тестовий блок (відкритої форми)	1 (10×0,1)
Всього	5

Таблиця 4.6

Критерії оцінювання відповіді на теоретичне питання

Критерії оцінювання	Кількість балів
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який у повному обсязі дав відповіді на всі теоретичні питання. При цьому використовував актуальну наукову термінологію, належним чином обґрунтував свої думки та зробив узагальнені підсумки.	2,0
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який в основному розкрив зміст теоретичних питань. Проте, при висвітленні деяких питань не вистачало достатньої аргументації, допускалися при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.	1,5
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав фрагментарні відповіді на теоретичні питання (без аргументації й обґрунтування, підсумків).	1,0
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав фрагментарні відповіді на теоретичні питання (без аргументації й обґрунтування, підсумків), у відповідях присутні неточності та помилки або відповідь дана лише на окремі питання.	0,5
Оцінюється робота здобувача вищої освіти, який дав неправильну відповідь на всі теоретичні питання, допустив істотні помилки, оперував неактуальною застарілою інформацією або відповіді на питання відсутні взагалі.	0

Таблиця 4.7

Критерії оцінювання тестового блоку (закритої форми) на контрольній роботі

Критерії оцінювання	Кількість балів
Надані правильні відповіді на всі тестові завдання	2
Надано вірні відповіді на 19 або 18 тестових завдання	1,9 - 1,8
Надано вірні відповіді на 17 або 16 тестових завдання	1,7 - 1,6
Надано вірні відповіді на 15 або 14 тестових завдання	1,5 - 1,4
Надано вірні відповіді на 13 або 12 тестових завдання	1,3 - 1,2
Надано вірні відповіді на 11 або 10 тестових завдання	1,1 - 1,0
Надано вірні відповіді на 9 або 8 тестових завдання	0,9 - 0,8
Надано вірні відповіді на 7 або 6 тестових завдання	0,7 - 0,6
Надано вірні відповіді на 5 або 4 тестових завдання	0,5 - 0,4
Надано вірні відповіді на 3 або 2 тестових завдання	0,3 - 0,2
Надано вірні відповіді на 1 тестове завдання	0,1
Усі відповіді на тестові завдання невірні	0

Таблиця 4.8

Критерії оцінювання тестового блоку (відкритої форми) на контрольній роботі

Критерії оцінювання	Кількість балів
Надані правильні відповіді на всі тестові завдання	1
Надано вірні відповіді на 9 або 8 тестових завдання	0,9 - 0,8
Надано вірні відповіді на 7 або 6 тестових завдання	0,7 - 0,6
Надано вірні відповіді на 5 або 4 тестових завдання	0,5 - 0,4
Надано вірні відповіді на 3 або 2 тестових завдання	0,3 - 0,1
Усі відповіді на тестові завдання невірні	0

Критерії оцінювання індивідуальної роботи.

Індивідуальна робота проводиться у формі підготовки презентацій результатів наукових досліджень з обраної тематики.

Таблиця 4.96

Критерії оцінювання індивідуальної роботи

Кількість балів	Критерії оцінювання
11	У повному обсязі тематику розкрито. При цьому використано актуальну наукову термінологію, належним чином обґрунтовано думки та зроблено узагальнені підсумки.
9-10	В основному розкрито зміст питань. Проте, при висвітленні деяких питань не вистачало достатньої аргументації, допускалися при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
7-8	Зміст питань розкрито. Проте, є незначні помилки у наведеній аргументації, допускалися при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки..
4-6	Фрагментарне висвітлення питання (без аргументації й обґрунтування, підсумків), присутні неточності та помилки.
2-3	Наукова робота виконана частково, є помилки у наведених аналітичних розрахунках, представлена застаріла статистична інформація.
1	Тема наукової роботи не розкрита, допущено істотні помилки, оперування неактуальною інформацією.
0	Роботу не виконано.

Підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти здійснюється за результатами поточного контролю (від 0 до 50 балів) та заліку (від 0 до 50 балів). Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання є отримання не менше 25 балів за поточний контроль та 25 балів за підсумковий контроль у формі екзамену.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в національну шкалу та шкалу за системою ЄКТС здійснюється в такому порядку:

Таблиця 4.10

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами й критеріями оцінювання

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Значення оцінки ЄКТС	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					Екзамен	Залік

90-100	A	відмінно	Здобувач вищої освіти виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.	високий (творчий)	відмінно	зараховано
80-89	B	дуже добре	Здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує справи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна.	достатній (конструктивно-варіативний)	добре	
70-79	C	добре	Здобувач вищої освіти вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.			
60-69	D	задовільно	Здобувач вищої освіти відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих.	середній (репродуктивний)	задовільно	
50-59	E	достатньо	Здобувач вищої освіти володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні.			
35-49	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно	не зараховано
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Здобувач вищої освіти володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів.			

Результати складання екзаменів і диференційованих заліків оцінюються за чотирибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»), і вносяться у відомість обліку успішності здобувача вищої освіти, залікову книжку, індивідуальний навчальний план здобувача вищої освіти (крім «незадовільно» і «не зараховано»).

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим

результатом навчання навчальної дисципліни. Критерії оцінювання відповідно до виду робіт, необхідно конкретизувати.

5. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ

- залік;
- тести;
- комп'ютерне тестування на платформі MOODLE УДФСУ;
- наскрізні проекти;
- командні проекти;
- аналітичні звіти, реферати, есе;
- розрахункові та розрахунково-графічні роботи;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- розрахункові роботи.

6. ФОРМИ ТА ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Перелік питань до поточного контролю №1

1. Предмет дисципліни «Фінанси». Суб'єкти та об'єкти фінансових відносин.
2. Категоріальний і понятійний апарат у фінансовій науці.
3. Історична, економічна та вартісна сутність фінансів.
4. Фінанси, як економічна категорія: визначення, ознаки, зв'язок з грошима.
5. Фінанси як історична категорія, передумови їх виникнення. Розвиток фінансів.
6. Сутнісні ознаки фінансів їх взаємозв'язок з іншими економічними категоріями.
7. Функції фінансів: їх сутнісна характеристика і взаємозв'язок.
8. Внутрішня структура фінансів.
9. Суспільне призначення фінансів їх об'єктивна необхідність.
10. Зародження і розвиток фінансів у державах Стародавнього світу.
11. Доходи і видатки Римської імперії.
12. Сутність і складові доходів та видатків феодальної держави.
13. Розвиток податків у феодальному місті.
14. Вплив буржуазних революцій на розвиток державних фінансів.
15. Розвиток фінансів в індустріальній та постіндустріальній економіці.
16. Теорії державних фінансів англійської класичної політекономії.
17. Державні фінанси в економічній теорії Дж. М. Кейнса.
18. Вчення про державні фінанси у працях А. Вагнера.
19. Суть теорії фіскального обміну Е. Ліндаля, К. Вікселя.
20. Неокласичні теорії державних фінансів.
21. Вплив теоретичних фінансових концепцій неокейнсіанського і неокласичного напрямку на фінансову політику держави.
22. Фінансові методи впливу на соціально-економічний розвиток.
23. Правове регулювання фінансових відносин. Взаємозв'язок фінансового права і фінансової політики.
24. Предмет фінансового права. Суб'єкти фінансового права. Джерела фінансового права.
25. Метод фінансово- правового регулювання.
26. Сутність фінансової політики, її складові. Типи фінансової політики.
27. Форми фінансового забезпечення розширеного відтворення.
28. Фінансове забезпечення та фінансове регулювання.

29. Фінансова стратегія і фінансова тактика: сутність, завдання.
30. Фінансовий механізм, його складові елементи.
31. Фінансові стимули, види, роль.
32. Фінансові санкції, зміст, види.
33. Фінансові плани їх види і характеристика.
34. Фінансовий контроль: зміст, види.
35. Аудит як форма незалежного фінансового контролю.

Перелік питань до поточного контролю №2

1. Економічна сутність податків: визначення, поняття.
2. Функції податків.
3. Форми прояву податкових платежів.
4. Елементи системи оподаткування, їх характеристика.
5. Класифікація податків.
6. Прямі податки, їх переваги та недоліки.
7. Непрямі податки недоліки та переваги.
8. Бюджет як фінансова категорія, його специфічні ознаки та функції.
 9. Функції бюджету.
 10. Бюджет як основний фінансовий план держави.
 11. Бюджет як централізований фонд фінансових ресурсів.
 12. Економічна сутність, склад і структура бюджетних доходів.
 13. Джерела формування доходів державного бюджету України.
 14. Загальний і Спеціальний фонд, їх призначення.
 15. Сутність, класифікація і структура бюджетних видатків.
 16. Поточні видатки і видатки розвитку.
 17. Бюджетне фінансування, суть та форми.
 18. Бюджетний секвестр, його суть і мета.
 19. Бюджетний устрій.
 20. Бюджетна система: зміст, принципи побудови.
 21. Ієрархічна будова бюджетної системи України.
 22. Бюджетний процес і характеристика його стадій.
 23. Бюджетне планування: зміст, завдання.
 24. Бюджетні права учасників бюджетного процесу.
 25. Показники стану бюджету, фактори що їх визначають.
 26. Бюджетний дефіцит. Причини виникнення.
 27. Макроекономічні наслідки бюджетного дефіциту.
 28. Джерела фінансування бюджетного дефіциту.
 29. Державний кредит як фінансова категорія: сутність, призначення, роль.
 30. Характеристика фінансових відносин, що становлять зміст державного кредиту.
 31. Функції державного кредиту.
 32. Відмінності державного і банківського кредиту.
 33. Державні та місцеві позики. Класифікація державних позик. Цінні папери, класифікація.
 34. Сутність і види державного боргу, причини його виникнення і наслідки зростання.
 35. Управління державним боргом та його обслуговування. Поняття, методи.

Перелік питань до залікового контролю.

9. Обґрунтуйте необхідність перерозподілу вартості ВВП та фінансові інструменти його забезпечення.

10. Обґрунтуйте зв'язок між фінансовою політикою і фінансовим механізмом.
 11. Поясніть у чому полягають відмінності між фінансовими відносинами мікро- та макрорівня.
 12. Поясніть відмінності між поняттями «податкова система» і «система оподаткування».
 13. Обґрунтуйте, в чому полягає необхідність і призначення бюджету.
 14. Поясніть відмінності між поняттями «обслуговування державного боргу» та «управління державним боргом».
 15. Доведіть, що фінанси і гроші – це різні економічні категорії.
 16. Обґрунтуйте, яким чином фінанси феодального міста впливали на розвиток державних фінансів.
 17. Поясніть відмінності між поняттями «бюджетна система» і «бюджетний устрій».
 18. Обґрунтуйте свою точку зору з приводу сучасної фінансової політики уряду України
 19. Поясніть відмінності між фінансовою політикою і політикою мінімальних обмежень.
 20. Поясніть, у якому випадку застосовується механізм секвестру видатків бюджету
 21. Поясніть відмінності між такими фінансовими методами впливу на соціально-економічний розвиток держави, як фінансове забезпечення і фінансове регулювання.
 22. Обґрунтуйте взаємозв'язок між економічною та фінансовою політикою держави.
 23. Поясніть відмінності між загальним і спеціальним фондом бюджету.
 24. Поясніть відмінності між поточними і капітальним державним боргом.
 25. Обґрунтуйте, яким чином фінансова політика держави може впливати на фінансову діяльність суб'єктів господарювання.
 26. Обґрунтуйте, чому державні позики як засіб покриття дефіциту бюджету безпечніші, ніж грошова емісія.
- Обґрунтуйте взаємозв'язок між податковою системою і податковою політикою
27. Поясніть відмінності між такими принципами побудови бюджетної системи, як принцип єдності і принцип самостійності.
 28. Обґрунтуйте роль фінансів у суспільному розвитку.
 29. Поясніть відмінності між державним бюджетом як основним фінансовим планом держави і балансом фінансових ресурсів та витрат держави.
 30. Обґрунтуйте необхідність та критерії розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи.
- Поясніть, у чому полягають бюджетні права вищих органів законодавчої та виконавчої влади в Україні
31. Обґрунтуйте, яким чином зростання державного боргу може негативно вплинути на фінансовий стан держави.
 32. Поясніть відмінності між загальнодержавними податками і місцевими податками і зборами.
 33. Обґрунтуйте точку зору, що податкові пільги являються фінансовими регуляторами.
 34. Поясніть відмінності між такими видами міжбюджетних трансфертів, як дотація вирівнювання і бюджетна субвенція.
 35. Поясніть відмінності між пропорційними, прогресивними та регресивними податковими ставками.
 36. Обґрунтуйте, яким чином через фінанси держава може впливати на внутрішню структуру ціни продажу товарів (робіт, послуг).
 37. Поясніть відмінності між поточними видатками і видатками розвитку.
 38. Поясніть відмінності між активним і пасивним бюджетним дефіцитом.
 39. Обґрунтуйте, чому Міністерство фінансів України займає центральне місце в управлінні фінансами.
 40. Поясніть відмінності між такими методами управління державним боргом, як конверсія, консолідація та уніфікація.
 41. Обґрунтуйте, чому бюджетне планування є основою бюджетного процесу.

42. Поясніть відмінності між державним і банківським кредитом.
43. Поясніть, яким чином забезпечується об'єктивність і неупередженість у процесі проведення аудиторських перевірок
44. Обґрунтуйте, чи завжди потрібен збалансований бюджет.
45. Обґрунтуйте необхідність та призначення фінансових пільг та фінансових санкцій.
46. Поясніть відмінності між зведеним(консолідованим) і державним бюджетом.
47. Поясніть відмінності між державними та місцевими позиками.
48. Поясніть у чому полягає зв'язок фінансів з державою та товарно-грошовими відносинами.

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

Основна література

1. Бюджетна система: підручник/ за ред. д. е. н., професора В. Г. Дем'янишина, д. е. н., професора О. П. Кириленко та д. е. н., професора З. М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 624 с.
2. Кремень О.І., Кремень В.М. Фінанси: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 416 с.
3. Першко Л.О., Ріппа М.Б.Фінанси: навч. посібник. – Київ.: ПВНЗ «ІЕЕП», 2019. – 388 с. URL: <https://ieep.org.ua/wp-content/uploads/lib/finance.pdf>.
4. Роберт Мертон, Цви Боди, Финансы. За редакцией В. Кравченко. Киев. Изд-во Диалектика. 2020 р. 592 с.
5. Романенко О. Р. Фінанси: підручник. Київ: ЦУЛ, 2016. 321 с.
6. Фінанси: підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.
7. Федосов В. М., Юрій С. І. Теорія фінансів: підруч. К.: ЦУЛ, 2010. 576 с.
8. Фінанси : підручник/ за ред. І.О. Лютого. Київ: Вид-во Ліра-К, 2017. 720 с.
9. Фінанси: навч. посіб./за заг. ред. І. В. Журавльової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.

Допоміжна література:

10. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). Львів: Каменяр, 2000. 303 с.
11. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-17 та редакції від 01.01.2018 URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456>.
12. Історія фінансів: навч. посібник/ Т. О. Ставерстська, О.М. Іванюта. Харків.Видавець Іванченко І.С. 2013. 83с. URL: http://elib.hduht.edu.ua/bitstream/123456789/-1059/1/history_finance.pdf.
13. Єрешко Ю.О., Товмасян В.Р. Теорія фінансової політики підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 15-16. С. 63–68.
14. Леоненко П., Федосов В., Юрса М. Фінансова наука: генеза еволюція та розвиток. *Ринок цінних паперів України*. №1-2 за 2017 р. URL: <http://securities.usmdi.org/?p=22&n=95&s=993>.
15. Макогон В., Сановлення фінансової науки в Україні Вісник .КНТЕУ. 2012. С.14-24.
16. Модернізація державних фінансів України у контексті європейського вибору: монографія / наук. ред. І. О. Лютого, В. Б. Тропіної. Чернігів: ЧНТУ, 2019. 312 с.
17. Податкові системи зарубіжних країн: навчальний посібник В.Л.Андрущенко, Т.В.Тучак.- Ірпінь:Університет ДФС України, 2021. - 201 с.
18. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17> (дата звернення: 03.01.2019).
19. Ріппа М. Б. Імперативи бюджетного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. *Світ фінансів*. 2018. Випуск 3 (56). С 28-41.

20. Ріппа М. Б., Тучак Т.В. Зарубіжний досвід податкового регулювання соціально-економічних процесів та можливості його використання в Україні. *Світ фінансів* Випуск (3) 68. 2021р. С 38-54.
21. Фінансова політика держави : монографія. М. Д. Пасічний. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 440 с.

Інформаційні ресурси:

22. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>
23. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/>
24. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua/>
25. Офіційний сайт Державної казначейської служби України URL: <http://www.treasury.gov.ua>
26. Офіційний сайт Рахункової палати України. URL: <https://www.google.com/>

Міжнародні видання:

27. Blankart C.B. Offentliche Finanzen in der Demokratie: Eine Einfuhrung sn die Finanzwissenschaft. Verlag Franc Vahlen: Munchen, 1998. S.393.
28. Buchanan J.M., Musgrave R.A. Public Finance and public Choice. Two Contrasting Visions of the State.- Cambridge (Mass.), Ljndon: The MIT Press, 2000.C.63.
29. Oates W.E. Fiscal Federalism and European Union: Some Reflection. – Pavia: Università di Pavia, 2002. URL: <http://www.unipv.it/websiep/wp/132.pdf>
30. Reforming the Budget, Changing Europe. – Brussels: Commission of the European Communities/2007. URL: http://ec.europa.eu/budget/reform/library/issue_paper/consultation_paper_en.pdf